

Montserrat Morera
Escarré

Ravals

TOT S'EXPANDIA

I es feu la llum.

El seu destí era donar voltes a un planeta blau perdut en una galàxia com tantes, sense tenir consciència que girava entorn d'una terra empeltada de vida. No sap en quin moment començà a guardar memòria d'un racó ple d'arbres entre dos rius, les muntanyes i el mar. Però encara recorda com els boscos cremaren, com enmig de conreus hi brostà una vila rodejada de muralles, com la població creixé amb noves fortificacions que vorejaren una rambla, com la ciutat tornà a saltar els murs i en construí d'altres que cenyiren un barri amb vinyes, hortes, convents i hospitals.

Aquell cul de món es va omplir de fàbriques, que van substituir camps i convents. Després de perdre una guerra, les últimes muralles van caure mentre les revoltes cremaven les esglésies. Té ben present l'arribada de famílies treballadores per omplir els buits que havien quedat al pati del darrere d'aquella urbs que s'eixamplava cap als peus de les muntanyes.

Sap que va envermellir quan, després que la brutícia, la disbauxa i la perdició haguessin arrelat a tocar del port, les bombes van deixar el barri esventrat. Des de la seva talaia, ha observat com s'obrien, a pas de puça, sobre les nafres de l'antic raval noves avingudes i places, entre una multitud de gent de tot arreu.

Avui, 18 de novembre de 2016, la lluna entrelluca un dels carrers de l'antic districte V, entremig d'un núvol esmolat com una navalla. Si tingués sang a les venes s'esgarrifaria: reconeix una dona amb una maleta que, des que creixia enmig dels

forats dels autobusos, emmiralla. En aquest moment, la viatgera s'atura davant d'un antic hospital que va donar nom a aquest ramal de la Via Augusta, i no sospita què l'espera a l'altre costat de la porta de la casa on va néixer.

I

Els coixins esventrats de la memòria.¹

A mig camí entre el son i la vigília, ella no sap on és. Amb els ulls clucs i un so de diapasó a l'orella dreta, s'arrauleix al matalàs de llana, com en un cau cavat en terra flonja.

Una llanterna enmig de la boira. L'aroma. L'olor d'herba tallada amb què la mare perfumava la roba. Tots els calaixos són plens de pastilles d'Heno de Pravia i la força del perfum li fa entreobrir les parpelles. Veu els fils brillants que s'escolen per les esclotxes dels finestrons i comprèn que aquesta claror no és la de Londres, sinó la d'on va néixer i créixer. La llum d'un mar ple d'odissee: la llum de Barcelona.

Mar Church no és ni d'aquí ni d'allà, se sent migrant d'ella mateixa i gairebé no reconeix l'habitació on fa més de mig segle va intuir que canviar de nom no era com canviar-se de vestit. El pes que l'aclapara és la vànova de ganxet que ahir es va tirar al damunt. En adonar-se que té el cos encaixat en una mena de motllo que el pes de la mare ha format any rere any, salta del llit. Reconeix l'estoreta esfilagarsada i la pàtina de la calaixera que també exhala aroma de fenc. L'aire del prat segat perviu en

1. Joan OLIVER (Pere Quart): «Oda a Barcelona». *Odes a Barcelona 1840-2011*. Sam Abrams, antòleg (2012). Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

l'ambient ròneg del pis del carrer Hospital a finals de la tardor. El pis que ha vingut a buidar per fer cau i net amb el passat.

La doctora Church té el cap a tres quarts de quinze i un vesper a l'orella dreta que l'empeny cap avall. El remolí que es forma a la pica del lavabo, quan es renta les mans adolorides, la hipnotitza. «Tot em roda.» No té esma de mirar-se al mirall. «No val la pena.» Només vol prendre la medicació i tornar al llit per deixar-se anar en terra de ningú.

Sent la cantarella del mòbil, s'hi acosta fent tentines i li cau de les mans. Les mateixes mans que tantes criatures han portat al món, ara, no són ni bones per contestar la trucada del marit. Arriba un missatge mentre es refrega els dits per desentumir-los. «Quin fred, a veure si tornaré a tenir penellons!» Ha d'encendre la calefacció, encara que, amb el vertigen, vegi la caldera en una realitat paral·lela.

Beu una mica d'aigua de l'aixeta del lavabo i el gust de clor fa d'àncora com l'olor de la mare ha fet de llanterna. Engega la calefacció i envia un missatge al Paul.

Just waking up, my dear.

El mareig torna i el bronzit atabalador de les vespes puja d'intensitat. Va a buscar els auriculars que va deixar sobre la maleta: li cal música per calmar els xiulets que li ressonen a les temples.

S'abandona al clot del matalàs i a la consistència del cobrellit de ganxet; fins que, els acords d'arpa de l'*Adaghetto* li porten un pensament que la conforta: aquestes parets saben qui és. Saben que un dia va deixar de ser la Mar Borràs per convertir-se en la Mar Coll i que va tenir un padrastre que no va arribar a sentir mai com a pare. Els compassos coneguts la van allunyant de l'avui i de la trucada que no ha contestat, del record de la llar

que ha deixat a Londres i de la feina que ha vingut a fer, que li pesa més que tots els cobrellits teixits per totes les àvies del món.

La melangia de la música la trasllada a quan portava la trena acabada de pentinar mullada de colònia i se sentia lleugera com la ploma d'un periquito. Tenia nou anys i baixava l'escala comptant els graons. Traspassava el carrer, després de deixar passar el camió del gel, i entrava a l'antic hospital. El sol feia brillar les fulles dels mandariners, l'olor de la tarongina amortia la sentor de zotal de les cantonades pixades del claustre i ella corria cap a la pica del mig del pati per ficar la mà dins l'aigua.

Mar Church nota que els acúfens baixen d'intensitat i que els dits, adolorits per setanta-quatre anys de vida, es mouen ingràvids sota la vànova convertits en peixos de colors.

* * *

La primavera de 1952 fa pessigolles a la planta dels peus de la Mar mentre espera que la despatxin a l'estanc del Ganxo. Avui, dia de Sant Jordi, ha rebut, per primer cop, una rosa. És blanca i, dins el mateix gerro que la vermella de la mare, dona un aire de distinció al menjador del 3r 1a del mateix edifici que la botiga on està fent cua.

Porta el vestit escocès dels dies de festa, que li ve just de cisa, i la frisança li puja a les aixelles. Està a punt de fer deu anys i tothom diu que creix com una carbassera. Per calmar el pessigolleig, juga amb la trena pèl-roja fent-la anar d'una espatlla a l'altra. S'atura, en sec, quan s'adona que l'home a qui ha donat la tanda se li acaba de colar.

—Em tocava a mi!

L'estanquer continua despatxant un puro al del barret com si ella no existís, i els fumadors que omplen la botiga també la ignoren.

Les pessigolles desapareixen. El joc amb la trena es converteix en un tic, i sort en té de la mirada confortant del fill del Ganxo. És l'hora de tancar. La botiga queda buida i, per fi, la Mar demana, si us plau, una capsa de mistos. L'estanquer es gira cap al seu fill alçant les espatlles.

–Esta roja descarada no sabe que en los lugares públicos debe hablar en cristiano.

Una glopada de calor encén les galtes de la Mar.

–Quina culpa en tinc jo, de ser pèl-roja?

El Ganxo deixa anar una rialla que fa vibrar les vitrines.

–Familia de rojos, judíos y masones. Ellos y sus amigos gitanos nos han robado dos palomos, los buches, nada menos.

–Mentida podrida! Ha estat el teu pare, Ton, qui m'ha *birlat* la gata!

El nen, coixejant, agafa una capsa de mistos i la posa damunt del taulell. Ella deixa una moneda al costat i espera el canvi amb el cap ben alt. El Ganxo fa repicar els cèntims de la tornada al marbre i amenaça la nena amb la pinça metàl·lica que té per mà.

–Dile a la concubina y adúltera de tu madre que no se os ocurra poner los pies en este local, si no queréis que os denuncie por desafectas al régimen y por robo.

La Mar, sense entendre bé què diu l'estanquer, va fent marxa enrere, mentre nota que els budells se li encongeixen. El riure d'esquella foradada del Ganxo i la mirada incondicional del Ton l'acompanyen quan surt amb les cames a punt de fer figa i el cor esvalotat.

A mesura que puja els noranta-quatre graons de l'escala, li va tornant la força a les cames i sent que una mena de llavor se li arrela a les freixures. Pessigolles a l'ànima. Arriba al pis sota terrat on la mare l'espera brodant encàrrecs sense adonar-se que, per primera vegada, s'ha revoltat contra la injustícia.

La silueta de Mar Church destaca sobre un cel enterbolit. Elegant. A primera hora de la tarda és al terrat, d'esquena a Montjuïc i de cara als jardins de l'Hospital de la Santa Creu. Aparta la vista del claustre gòtic que no sabia que enyorava i contempla l'estesa de rectangles que coronen els edificis del barri. Pedaços d'un gran cobrellit. Sembla que, aquí dalt, tot segueixi igual que quan portava trenes: hi sobreviuen alguns filferros rovellats, la filera de rajoles sobreposades on jugaven a terra-mar-i-aire i la tàpia que separa l'edifici dels altres terrats per on feien expedicions.

Uns coloms s'aturen a la casa del costat i picotegen el terra al mateix lloc on el Ganxo en tenia d'engabiats. La Mar es mira els ocells amb recança. «Rates del cel. Quin fastic!» El record de l'estanquer li ha fet pujar els colors a la cara, una sensació antiga que reconeix com una troballa arqueològica de quan s'enrabiava a la velocitat de la llum. Una ombra es dibuixa sobre el terra color teula i, en un tres i no res, s'abat sobre un colom. El gavià clava el bec al pit de l'ocell i se'l cruspeix de viu en viu, mentre la Mar observa l'operació amb mirada clínica. «Ves per on, els gavians s'han convertit en els gats dels coloms.»

El vent de gregal li entortolliga els cabells. Se'ls aparta de la cara i deixa al descobert el front ample amb tres arrugues i el nas ben perfilat. Es treu les ulleres i els ulls verds li espurnegen: la llum li fa mal a la vista. Tanca les parpelles i el pensament dibuixa un diorama de quan el Ton de la infantesa saltava, maldestre, d'un terrat a l'altre i anava a buscar-la amb els braços oberts. Un mig somriure, semblant a aquells que feia la nena que va ser, rejuveneix el rostre de la Mar, que obre els ulls quan un núvol apaga el sol.

S'acosten dues dones que podrien ser mare i filla, amb cabells negres i ulls ametllats del color de la mel. Només que

la jove, amb disset anys, és un filaberquí i la seva tia en fa tres com ella.

La Mar ha decidit començar a buidar el pis de la mare per l'estudi que el padastre tenia al terrat, on abans hi havia els safarejos, i les veïnes del replà s'han ofert a ajudar-la.

La Fàtima, ranquejant perquè està perjudicada del genoll dret, avança cap a la Mar; mentre la Hala tanca la porta de l'escala i va al darrere arrossegant unes caixes de cartró.

La Mar obre els braços.

—Ens aniran de primera, Fàtima!

—Me las ha dado la del estanco. Para que las tire..., mejor las aprovechamos. ¿No?

La Fàtima és una dona de recursos que aprofita el temps igual que les capses. Ara marxa a treballar i deixa la Hala amb la Mar, que coneix la noia, encara que no hi ha mantingut mai cap conversa. S'ha acostumat a veure-la vestida d'una manera tan peculiar que fa impossible no fixar-s'hi. Avui porta uns pantalons texans de color morat i un jersei verd festuc amb un llamp taronja brodat a l'esquena.

La Hala s'ha quedat palplantada i no sap què dir. La Mar torna a somriure, aquesta vegada amb amplitud. La pell de paper d'arròs de la cara se li il·lumina, un clotet li apareix a la galta esquerra i un laberint d'arrugues se li dibuixa al voltant dels ulls.

La Mar supera la mandra i el neguit per la tasca que s'ha proposat. «Àpala!»

—Gràcies per venir a ajudar-me, Hala! Anem per feina?

La noia s'espavila.

—Sí, senyora!

—I si proves a dir-me pel nom...

—Ho intentaré...

En obrir la porta de l'estudi, el món del passat s'amuntega davant la Mar, que deixa caure els braços i la clau. El diapasó

de l'oida es dispara. L'habitable està curull d'estris amuntegats, rampoines que no permeten entrar.

–Quin desgavell!

–I si les vaig traient... i em dius què s'ha de llençar?

–Som-hi!

La noia comença: una cadira de tres potes, una galleda de llautó foradada, una tauleta coixa... I la Mar ho va portant tot a fora. A poc a poc es va aclarint el caos i poden entrar.

A la dreta, destaca un panell amb tot d'eines penjades al seu lloc, marcat amb una silueta de color negre. A l'esquerra, davant del finestral, hi ha el banc de treball i una taula de dibuix amb un tamboret. Al fons, unes lleixes amb andròmines.

Comencen endreçant el banc de treball, on troben argila seca, barbutina petrificada, un cisell rovellat i pedra tosca. Buiden la prestatgeria de pots amb pintures, retalls de diaris i un plumier ple de llapis corcats.

–Tot això era del pare teu?

–Del padastre. Em va afillar quan tenia deu anys.

–I era artista?

La Mar agafa una capsa rodona de color vermell que feia servir la mare per guardar l'únic barret que tenia i la posa damunt la taula de dibuix. «Caram, com pesa.»

–El David era escultor, deien que força bo. Tant modelava el fang, com cisellava la pedra o feia estàtues de bronze.

–Que xulo! M'hauria agradat veure'l treballar.

La Mar intenta obrir la capsa de barrets.

–Va morir abans que tu arribessis de Tànger.

–Jo vaig venir el 2006, quan va morir el pare meu, i la *jalti*, la tia Fàtima, se'm va emportar a Barcelona.

La barretera s'ha reinflat i la tapadora ha quedat soldada. Les dues fan força en direccions oposades i l'obren esquinçant-ne el cartró.

La Mar es tapa la boca amb les mans.

–Ooooh! Nooo!

Ha reconegut les peces trencades de dins la capsa. Aquell poti-poti esmicolat és el primer regal que li va fer el David: el seu cap de nena modelat en argila. «És clar que la mare no sabia on era! Ni es devia recordar de la trencadissa.» No s’ho rumia i ho llença tot d’una revolada. Agafa empenta i elimina el que troba a les lleixes baixes. La noia s’enfila al tamboret i va baixant fato que fa la mateixa fi.

L’última cosa que la Hala agafa de la prestatgeria és un estoig rectangular de llauna amb tot el que cal per pintar a l’aquarel·la. Quan la Mar l’obre, la noia passa els dits per la superfície de les pastilles de colors i acaricia els pèls dels pinzells.

–Mola quantitat!

–Doncs, ja és teu.

–Què?

–Que t’ho dono.

–Flipo! No sé si puc...

–I tant! No pintaré pas, jo. Ni hi tinc traça, ni m’ha agradat mai. M’ha dit la Fàtima que tu sí que en tens.

La Hala aparta la mirada del joc d’aquarel·les i els fixa en els ulls de la Mar.

–*Afam!* Moltes gràcies! És preciós.

La Mar s’embolica amb el xal que porta a les espatlles.

–Tinc fred. Au, ja hem treballat prou per avui!

–Vols que hi tornem demà, Mar?

Enfilen cap a la porta del terrat. Les dues són igual d’altes; carregada d’espatlles, la gran; vincladissa, la jove. Els colors llampants de la noia contrasten amb el to apagat del xal i el rosa pàl·lid de la túnica de la doctora. Formen un duo harmoniós en la dissonància. El llum de l’escala projecta la silueta conjunta sobre el terra amb taques de verdet. La porta es tanca i els tras-

tos vells es queden al ras. Vetllen els records i esperen la lluna minvant, que sortirà tard.

* * *

El dijous, la Mar dina a casa de la veïna de replà perquè la mare treballa al taller de costura d'on treu els encàrrecs cada setmana. La Paca s'ha quedat geperuda de tants diaris que ha carretejat des que, molt jove, va perdre el marit i en va agafar la feina de repartidor ambulat. Està al cas de la discussió amb l'estanquer i sap que la Mar creu que el Ganxo ha fet desaparèixer la Perla, la gata que la venedora de diaris li va regalar per Reis.

La nena ja s'ha empapussat la menja de pobres que són les farinetes i va pel segon plat: molls de vedella fregits que a la Boqueria venen a bon preu.

—Paca, per què el Ganxo em diu «roja»? Per què soc pèl-roja o per què em poso vermella?

Un somriure esborra les arrugues del voltant de la boca pansida de la Paca.

—No, sireneta, no. Tu ets roja perquè ton pare i ta mare eren republicans. I dic eren, perquè ton pare ja no hi és i, ara, no podem dir ni piu.

—I per què em va dir l'estanquer que la mare era «con cabina y adulta»?

—Vols dir que no va ser «concubina y adúltera..»?

—Això, això...

Explicar-ho li costa més a la Paca.

Mentre dona una mandarina a la nena, comença com si fos un conte. Ha de saber que, abans de la guerra, no manava Franco; sinó que governava la República i, per tant, les persones es podien casar a l'església o als jutjats, tal com ho havien fet l'Oriol i la Carmina, els seus pares.

–No m’ho ha dit mai, això, la mama.

–Prou feina té a guanyar-se la vida per sortir de la misèria! Després de perdre la guerra, tots els matrimonis civils es van anul·lar i, quan tu vas venir al món, era com si no hagués tingut mai marit. Per això només portes un cognom, el de ta mare.

–I per què no va venir el papa a dir la veritat?

–Perquè l’Oriol era un perseguit per la justícia i l’haurien afusellat. Només va tornar una vegada, d’amagat i jugant-se la vida. Va dir que se n’anava a l’altra guerra i llavors va ser quan ta mare va quedar prenys. Després va passar el que va passar i, el pobre, allí es va quedar fent malves.

La Mar no es pot acabar d’empassar els últims grills de mandarina, quan la Paca li aclareix que, com que la Carmina figura que és mare soltera, hi ha gent que en parla malament i, ara que va amb el David, la insulten dient-li «adúltera y concubina».

–Paca, Paca! Oi que el David i la mama es poden casar i jo, potser, tindrè una germaneta?

–No és tan fàcil, sireneta del meu cor. Si t’explico per què, m’has de prometre que no ho diràs a ningú ni per mal de morir.

–T’ho prometo, Paca. No diré res de res pels segles dels segles.

La Paca deixa anar que el David està casat i la Mar, amb un cop de geni, vol anar a casa i llençar les roses que ahir els va regalar. A la venedora de diaris li costa calmar-la i aconseguir que se l’escolti. Resulta que la dona del David va quedar invàlida per una bomba; des d’aleshores, té les facultats minvades. Viuen junts, ell la cuida i no la deixarà mentrestant visqui; però no són ben bé un matrimoni i, ara, ell vol refer la seva vida...

Els dits de la Mar repiquen a la taula.

–I com es fa per refer la vida?

–No renunciant a l’amor, sireneta. El David s’ha enamorat de la Carmina i com que amb sa dona, que viu als llimbs, no pot tenir fills et vol adoptar a tu.